

Інвестиційний та інноваційний потенціал підприємства

1 Основні цілі оцінки потенціалу підприємства

На результат діяльності підприємства як організованої економічної системи впливають різноманітні як внутрішні, так і зовнішні фактори. Вони можуть бути різним чином класифіковані, структуровані і враховані. Сполучення факторів є унікальним для кожного підприємства. Вони зберігають сталість на визначений період спостереження.

Підсумки діяльності підприємства і його позицій на ринковому середовищі, інвестиційна і кредитна привабливість оцінюються головним чином за фінансовими показниками. При цьому необхідно підкреслити, що тим самим основна увага приділяється поточному періодові спостережень, а параметри комплексної оцінки підприємства і динаміка змін базових параметрів тривалий період залишаються невизначеними. Разом з тим, економісти-теоретики і менеджери-практики все частіше звертаються до загальної оцінки життєздатності і потенціалу промислового підприємства.

Проблеми ефективності функціонування підприємств усе частіше з використанням потенціалу, а варіант, при якому ефективність заданого рівня досягається за рахунок зниження потенціалу, визнається контрпродуктивним.

Завдання оцінки потенціалу підприємства представляється особливо актуальним для України. Наявність значних за масштабом виробничих потужностей, унікального обладнання і фахівців у сполученні зі слабким знанням ринку і жорстокістю конкуренції дозволяє говорити про те, що підприємства реального сектору слабо використовують свій потенціал. Це виражається в скороченні обсягів продажів, масштабів діяльності, трудових колективів. У результаті підприємства не тільки не контролюють свою нішу на ринку, але і постійно погіршують ринкові позиції: скорочується ніша вільного проникнення, виникають і підсилюються труднощі з продовженням основної діяльності.

Очевидно, що потрібен новий підхід до оцінки й управління потенціалом підприємства.

Потенціал підприємства найчастіше розкривається через сукупність характеристик: реальні можливості, обсяг ресурсів і резервів, здатність до використання потенціалу, рівень і результати його реалізації. Очевидно, що першу і третю характеристики важко оцінити в абсолютних значеннях, а інші можуть бути зведені до оцінки результативності й ефективності.

Дослідження концепції потенціалу проводяться в рамках класичних підходів методології пізнання. Для економічних досліджень пріоритетне значення має аспект структурності. У першу чергу це стосується

функціональної структури розглянутого об'єкта.

Використання зазначеного підходу дає можливість підсилити цільовий аспект діяльності підприємства і ввести поняття потенціалу за напрямом. Потенціал за напрямом - це згруповані за функціями управління джерела, можливості, засоби, що можуть бути приведені до дії і використані для досягнення основних цілей підприємства - забезпечення конкурентоздатності і безбитковості за видами діяльності.

Діагностику потенціалу підприємства варто проводити у формі комплексного, поетапного і поелементного дослідження.

При комплексній формі оцінки потенціалу досліджуються всі складові потенціалу, що інтегруються в єдиний показник. Основні методи інтегрування показників - експертний або рейтинговий.

При поетапній оцінці акцентується на головних критеріях, що визначають здатність підприємства вирішувати його основні завдання. У цьому випадку проблема зводиться до деталізації головних критеріїв, що забезпечують комплексну оцінку.

Після визначення структури (каркаса) характеристик, що визначають потенціал, постає питання про їхню кількісну або якісну оцінку. Взаємозв'язок цих показників удадо відбиває наступні визначення «якість кількісна і кількість якісна». Внутрішня кількість якості характеризує розвиток, досягнення властивостей усередині меж якості, перехід через які означає якісний стрибок, зміну природи об'єкта. Зовнішня кількість якості характеризує його екстенсивність.

Можливий обсяг однорідних якостей є екстенсивною кількістю. Для наших досліджень були обрані кількісно визначені показники, визначена спрямованість їхньої якісної динаміки (зростання, зниження) або фактологічна оцінка (наявність, відсутність). Перехід кількісних показників у нову якість, екстенсивні або інтенсивні зрушення властивостей оцінюються через зміну прийнятих показників і становлять інтерес тільки як фактори, що впливають на рейтингову (підсумкову) позицію підприємства.

Наступний напрям дослідження пов'язаний з межовим аспектом розглянутих явищ, параметрів, процесів. Будь-який підхід до кількісної визначеності припускає наявність просторово- тимчасових меж. Межі або інтервали дозволяють визначити мінімально достатній набір параметрів спостереження, співвіднесених з періодичністю і періодами спостереження, що дозволяє підвищити твердість, надійність і економічність системи збору й обробки інформації з метою одержання підсумкових, у тому числі - рейтингових оцінок. Такий підхід поширюється на безліч можливих внутрішніх структур об'єкта спостереження (морфологічна безліч) і на безліч можливих зовнішніх структур якості (екологічна безліч).

Таким чином, оцінка потенціалу характеризується відповідністю загальним методологічним підходам і має чітко визначений формат.

При великому і зростаючому впливі зовнішніх факторів для підприємства реального сектора стратегічно важливим стає моніторинг ринкового потенціалу. Він містить у собі фіксацію і нагромадження інформації про потреби потенційних покупців у конкретному товарі на цільових ринках. Велике значення мають показники першого рівня - число потенційних покупців, норматив споживання або нормативний термін служби за видами товару, кількість одиниць товару, що мається в покупця (споживача), випуск товарів конкурентами, у тому числі - імпортерами.

При наявності достатньої бази покупців першого рівня має сенс говорити про непрямі і вторинні параметри. До них можна віднести коефіцієнти ризику за параметрами формування попиту на товар у пряму і перехресну еластичність попиту за ціною, еластичності попиту за прибутком, рівня оцінки якості й ціни, рейтингу оцінки торговельної марки або фірмового знака, дизайну і зовнішнього оформлення, гарантій і сервісу.

Велике значення має обґрунтування критеріїв вибору сегментування ринку залежно від розглянутого асортименту. До найбільш актуального варто віднести аналіз факторів подолання вхідного бар'єра в галузь і освоєння ніші можливого проникнення.

Результати використання потенціалу підприємства багато в чому залежать від надійності прогнозів з динаміки витрат у процесі освоєння нової продукції, реакції конкурентів, у тому числі - на зміну цін, а також - від точності визначення часу виходу на запланований контингент споживачів і надійності запропонованої цінової політики.

На жаль, тільки незначна кількість підприємств мають достовірну карту виявлених зон впливу на споживачів окремих або декількох видів продукції. Зона впливу на споживача може бути охарактеризована як частина географічної території, що охоплює визначену кількість споживачів, економічні витрати яких на придбання продукції конкретного виду будуть мінімальні порівняно з альтернативними варіантами покупки і переміщення продукції, що випускається.

Результуючим значенням є потенційно можливий обсяг продажів товару конкретного підприємства.

Виробничо-технологічний потенціал важливий для підтвердження здатності підприємства випускати конкурентоздатну продукцію на основі використання наявних основних засобів і технологій. Введення зазначеного параметра полегшує диференціацію моніторингу від методик оцінки інвестиційної привабливості. У цьому випадку широко використовуються часткові показники, наприклад: частка вартості робочих силових машин і обладнання, частка вартості основних засобів, що знаходяться у власності

підприємства, у загальній вартості основних засобів, що використовуються підприємством у господарському обороті (вторинні непрямі значення), визначені за первинними прямими параметрами статистичної звітності, і значення, прийняті за фактом наявності (відсутності). Наприклад, наявність абонентських договорів енергопостачальними організаціями і підприємствами зв'язку.

Моніторинг фінансів, заснований на угрупованні даних бухгалтерського обліку, визначень контрольних співвідношень і введенні підсумкових коефіцієнтів, використовується для визначення фінансово-економічного потенціалу підприємства.

При визначенні потенціалу підприємства необхідний моніторинг ризиків. На наш погляд, він більш доцільний при спостереженні за укрупненим об'єктом або при проведенні цільових досліджень, що забезпечує достатню базу даних для визначення як мінімум наступних параметрів: гарантований ризик, коефіцієнт і асимптотичний коефіцієнт нестійкості ризику, гранична точка (бгеакііошп роті), припустимий рівень перекручувань. Для цього необхідно мати чітку класифікацію основних видів ризику об'єкта спостереження, адекватну і легко інтерпретовану кількісну міру ризиків, процедури контролю за ризиками поточних позицій.

Таким чином, оцінка діяльності підприємств повинна бути комплексною. Специфіка комплексної оцінки полягає в тому, що вона може бути отримана як гармонізація результатів комплексного економічного аналізу. У ній утримуються узагальнені висновки щодо діяльності об'єкта, засновані на принципі системності. Рекомендується розглядати процес оцінки за такими основними елементами:

- а) об'єкт оцінки;
- б) суб'єкт оцінки;
- в) критерій;
- г) показник (система);
- д) одиниці (шкала) виміру;
- е) оцінка.

Основні елементи знаходяться між собою у відповідному зв'язку і відповідних стосунках. Процес оцінки відбувається також у визначеній послідовності і має потребу в чіткій організації.

Отже, оцінка - це результат визначення й аналізу якісних і кількісних характеристик об'єкта. Оцінка дає можливість установити, як працює підприємство, чи досягаються поставлені цілі, як зміни й удосконалювання в процесі управління впливають на повноту використання потенціалу підприємства, його ефективність.

Відзначимо, що сукупність оцінних принципів, показників, критеріїв і

методів складає методологію оцінки. У загальному виді методологію оцінки можна представити як послідовність таких дій: формування категорій, розробка показників, установка критерію порівняння; вибір способу оцінки, одержання результату оцінки.

2 *Поняття вартості та її модифікації*

Оцінка вартості потенціалу підприємства - це процес визначення в грошовому вираженні вартості об'єкта з обліком потенційного і реального доходу, у визначений проміжок часу в умовах конкретного ринку.

В оцінці потенціалу підприємства зацікавлені: кредитори, інвестори, держава, акціонери, керівники, постачальники, страхові підприємства з метою:

- підвищення ефективності поточного управління підприємством або фірмою;
 - визначення вартості цінних паперів у випадку купівлі- продажу акцій підприємства на фондовому ринку;
 - визначення вартості підприємства у випадку його купівлі- продажу цілком або частинами;
 - реструктуризації підприємства;
 - розробки плану розвитку підприємства;
 - визначення кредитоспроможності підприємства і вартості заставної за кредитування;
 - висновку страхового договору, у процесі якого виникає необхідність визначення вартості активів;
 - визначення бази оподатковування;
 - прийняття обґрунтованих управлінських рішень (зокрема усунення впливу інфляційних процесів);
 - здійснення інвестиційного проекту розвитку бізнесу.
1. Оцінка вартості майна проводиться в умовах:
 - а) продажу визначеної частини нерухомості;
 - б) одержання кредиту під заставу частини нерухомості;
 - в) страхування нерухомого майна і визначення у зв'язку з цим його вартості;
 - г) передачі нерухомості в оренду;
 - д) оформлення частини нерухомості як внеску у статутний фонд знову створюваного підприємства.
 2. Оцінка вартості машин і обладнання проводиться у випадках:
 - а) продажу окремих одиниць обладнання;
 - б) оформлення заставної;
 - в) страхування рухомого майна;
 - г) передачі машин, обладнання в оренду;
 - д) організації лізингу машин, обладнання;

- е) визначення амортизаційних відрахувань;
 - є) оформлення машин і обладнання як внеску в статутний фонд іншого підприємства;
 - ж) при реалізації інвестиційного проекту.
3. Оцінка вартості гудвілу проводиться при:
- а) передачі або продажу іншому підприємству;
 - б) наданні франшизи іншим компаньйонам;
 - в) визначенні збитку, що був нанесений діловій репутації підприємства незаконними діями інших підприємств;
 - г) використанні гудвілу як внеску в статутний капітал;
 - д) при визначенні вартості всіх нематеріальних активів для оцінки вартості підприємства.

Відповідно до операційних потреб і функціональних призначень існують різні модифікації вартості. Вартість поділяється на дві широкі категорії: вартість обміну і вартість використання.

Вартість обміну - це ціна, що переважає на вільному, відкритому конкурентному ринку. Вона визначається на основі реальних економічних факторів. Найпоширенішою формою об'єктивної вартості є саме ринкова вартість. Під ринковою вартістю розуміють найвищу грошову суму (ціну), за яку передається майно (титул власності) у результаті комерційної угоди між добровільним покупцем і продавцем на дійсну дату оцінки при дотриманні наступних умов:

- відкритості і конкурентноздатності ринку, на якому вільно взаємодіє достатня кількість контрагентів, пов'язаних із продажами і купівлею аналогічних об'єктів власності;
- покупець і продавець оцінюваної власності проінформовані про основні характеристики нерухомості і стан ринку, діють розважливо, зі знанням справи і без примусу;
- термін експозиції об'єкта власності на ринку повинен бути достатнім для залучення необхідної кількості потенційних покупців, які утворюють даний сегмент ринку.

Ринкова вартість як ідеальний стандарт не завжди може бути досяжною, тому реальна ринкова ціна підприємства часто істотно відрізняється від ринкової вартості.

З урахуванням міри ринкової вартості об'єкта виділяють неринкову вартість і неринкову нормативно-розрахункову вартість, що формуються на основі методик і нормативів, затверджених відповідними державними установами (наприклад, при нарахуванні податків, страхових внесків, мита тощо).

Ліквідаційна вартість - це грошова сума, яку реально можна отримати від продажу оцінюваної власності, коли недостатньо часу для проведення

адекватного маркетингу і визначення її ринкової вартості.

Заставна вартість - це оцінка з ринкової вартості майна (майнових прав), що передається як гарантія забезпечення боргових або інших зобов'язань.

Страхова вартість - базується на вартості заміщення (відтворення) об'єкта оцінки в цілому або окремих його елементах. На основі страхової вартості визначаються страхові суми, страхові виплати і страхові відсотки.

Орендна вартість - розрахункова величина вартості об'єкта оцінки, що використовується для визначення нормативу орендної плати. За базу орендної вартості беруть переважно ринкову вартість об'єкта нерухомості за умови подальшого його використання тим же способом, що і на дату оцінки.

Вартість використання - це міра цінності власності окремого користувача або групи користувачів, що є складовою частиною діючого підприємства без обліку найбільш ефективного її використання і величини грошового еквівалента при можливому продажі. Оскільки вартість власності при використанні задовольняє потреби конкретного користувача, то її часто називають суб'єктивною вартістю.

Найбільш розповсюдженим проявом вартості використання є інвестиційна вартість - вартість об'єкта нерухомості, визначена у конкретних умовах, цілях і результативності інвестування.

Балансова вартість - відображена в бухгалтерській звітності первинна вартість активів, індексована на дату останньої переоцінки і зменшена на суму амортизаційних відрахувань.

Податкова вартість - вартість, розрахована відповідно до законодавства про оподаткування власності.

Вартість заміщення - сукупність витрат у поточних ринкових цінах на створення нового функціонального аналога, що має еквівалентну з оцінюваним об'єктом корисність.

Вартість відтворення - сукупність витрат на створення точної копії об'єкта оцінки з обліком існуючих ринкових цін на дату оцінки.

Залишкова вартість заміщення - сумарна величина ринкової вартості земельної ділянки при її подальшому використанні і вартості заміщення розташованих на ділянці будинків і споруджень з урахуванням усіх видів зносу. Цей різновид вартості заміщення використовується як база оцінки об'єктів нерухомості спеціального призначення, що не мають ринкового попиту.

Ліквідаційна вартість - грошовий еквівалент, що розраховують одержати від продажу вибулих матеріальних активів або їхній складових для альтернативного використання. Цю вартість також називають остаточною ліквідаційною вартістю.

Митна вартість - еквівалент вартості імпортованих об'єктів, що використовується для розрахунків мита, зборів й інших митних і зв'язаних з

ними платежів.

Кожний із перерахованих видів вартості або обміну, або використання має визначену сферу застосування й обмеження. Вибір тієї або іншої модифікації вартості залежить від особливостей об'єкта, поставленої мети і порядку оцінки.

Теоретико-методологічною базою оцінки ринкової вартості потенціалу підприємства є сукупність взаємозалежних принципів, в основу формування яких покладений багаторічний досвід закордонних експертів-оцінювачів і вітчизняна практика оцінювання майнових комплексів промислових підприємств.

Загальноновживана класифікація принципів оцінки дозволяє виділити чотири групи принципів (рис, 1), пов'язаних з:

- 1) уявленням власника про майно;
- 2) ринковим середовищем;
- 3) експлуатацією майна;
- 4) найкращим і найбільш ефективним використанням.

Рисунок 1 - Принципи оцінки ринкової вартості потенціалу підприємства

Принципи, пов'язані з уявленням власника про майно. Дана група містить у собі принципи корисності, заміщення і чекання.

Принцип корисності означає, що підприємство має вартість, якщо воно може бути корисним потенційному власникові, тобто призначено для виробництва визначеного виду продукції, її реалізації й одержання прибутку.

Принцип заміщення означає, що розумний покупець не заплатить за підприємство більше, ніж найменшу ціну, яку запитують за інше аналогічне підприємство з таким же ступенем корисності.

Принцип очікування, тобто чекання майбутнього прибутку або інших вигод, що можуть бути отримані в майбутньому від використання майна підприємства, а також розміру коштів від його перепродажу.

Група принципів, пов'язаних з ринковим середовищем, включає наступні принципи: залежності, відповідності, взаємозв'язку між попитом та пропозицією, конкуренції, зміни вартості.

Залежність - вартість підприємства залежить від безлічі факторів. Але і саме оцінюване підприємство впливає на вартість навколишніх об'єктів нерухомості й інших підприємств, що знаходяться в даному регіоні.

Відповідність - будь-яке підприємство повинне відповідати ринковим і містобудівним стандартам, що діють у даному регіоні, а проекти підприємств - загальноприйнятим традиціям використання земельних ділянок у даному районі.

Пропозиція та попит. Звичайно попит робить на ціну підприємства більший вплив, ніж пропозиція, тому що він більш мінливий. На вартість підприємств дуже впливає співвідношення попиту та пропозиції. Якщо попит перевищує пропозицію, то при сталості факторів ціни ростуть; якщо пропозиція перевищує попит, ціни падають; якщо ж попит відповідає пропозиції, ціни стабільні.

Конкуренція - це змагання підприємців в одержанні прибутку; вона загострюється в тих сферах економіки, де намічається зростання прибутку.

Зміна. Ситуація на ринку постійно змінюється: з'являються нові підприємства, змінюється профіль діючих; змінюються також економічна, соціальна, технічна і політична сфери діяльності підприємства. Об'єкти власності зношуються, змінюються техніка, технологія, сировинна база. Характер використання землі залежить від впливу держави і приватного сектора. Економічні умови відкривають нові можливості, коливаються обсяг грошової маси і процентні ставки. Людські смаки й прагнення зазнають зміни. Тому експерти-оцінювачі повинні проводити оцінку вартості підприємства на конкретну дату.

Принципи, пов'язані з експлуатацією майна. Група принципів, пов'язаних з експлуатацією майна, включає: принципи залишкової продуктивності, внеску, що зростає і зменшується, віддани, збалансованості, економічної (оптимальної) величини й

економічного поділу і поєднання прав власності.

Залишкова продуктивність земельної ділянки. Будь-який вид підприємницької діяльності, як правило, вимагає наявності чотирьох факторів виробництва: праці, капіталу, управління і землі. Кожен використаний фактор виробництва повинен оплачуватися новоствореною вартістю, здійснюваною даною діяльністю.

Земля нерухома, а праця, капітал і управління «прив'язані» до неї. Спочатку оплачуються три «прив'язаних» фактори виробництва, а потім власник землі із залишку прибутку одержує ренту (або податок на землю, або орендну плату). Таким чином, земля має «залишкову вартість», тобто компенсується тоді, коли є залишок доходу після оплати відтворення всіх інших факторів виробництва.

Внесок - це сума, на яку збільшується або зменшується вартість підприємства або чистий прибуток, отриманий від нього внаслідок наявності або відсутності якого-небудь поліпшення або доповнення до діючих факторів виробництва. Деякі фактори збільшують вартість майнового комплексу підприємства на більшу величину, чим пов'язані з ними витрати, а деякі зменшують. Наприклад, нове фарбування будинку зовні поліпшує зовнішній вигляд, а якщо колір фарби не відповідає ринковим стандартам, вартість будинку може знизитися.

Зростаюча або зменшувана віддача. Даний принцип означає, що в міру додавання ресурсів до основних факторів виробництва чистий прибуток має тенденцію збільшуватися зростаючими темпами до визначеного моменту, після якого загальна віддача хоча і росте, але сповільненими темпами. Це уповільнення відбувається доти, поки приріст вартості не стає меншим, ніж приріст витрат на додані ресурси.

Збалансованість (пропорційність) підприємства. Даний принцип означає, що будь-якому видові виробництва відповідають оптимальні сполучення факторів виробництва, при яких досягається максимальний прибуток, а значить, і максимальна вартість підприємства.

Оптимальний розмір (масштаб). Даний принцип (може відноситися до будь-якого фактора виробництва) говорить: будь-який фактор виробництва повинен мати оптимальні розміри - будь це саме підприємство, його окремі підрозділи або ділянка землі, на якому знаходиться підприємство.

Економічний поділ і поєднання майнових прав власності. Даний принцип означає наступне: майнові права варто розділяти і поєднувати так, щоб збільшити загальну вартість підприємства.

Принцип найкращого і найбільш ефективного використання - це основний принцип оцінки, що означає розумне і можливе використання підприємства, що забезпечує йому найвищу поточну вартість на ефективну

дату оцінки, або те використання, обране з розумних і можливих альтернативних варіантів, що приводить до найвищої вартості земельної ділянки, на якому знаходиться підприємство. Даний принцип - синтез усіх трьох груп розглянутих вище принципів. Перераховані принципи в узагальненому виді універсальні і застосовуються до усіх видів майна. Їхній зміст може змінюватися в залежності від специфіки об'єкта.

3 Класифікаційна характеристика інформації, яка бере участь в оцінці потенціалу підприємства

Об'єктивність оцінки потенціалу підприємства значною мірою залежить від інформованості оцінювача та його здатності ефективно використовувати наявну інформацію. Сучасний інформаційний ринок характеризується постійним зростанням обсягу інформаційних ресурсів, які мають різноманітні джерела та місця зберігання. Постачальниками інформаційних ресурсів виступають державні органи законодавчої та виконавчої влади, засоби масової інформації, інформаційні центри та служби, безпосередньо підприємства-об'єкти оцінки та ін. Тому за умов постійного розширення інформаційних потоків важливу роль відіграє правильний вибір тієї чи іншої інформації, яка є дійсно необхідною для здійснення оціночної діяльності.

Важлива роль у забезпеченні оціночної діяльності інформаційними ресурсами належить державним органам, основним завданням яких в цьому напрямку є формування нормативної бази оцінки вартості об'єктів власності.

Державне регулювання оціночної діяльності, відповідно до ст. 23 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12 липня 2001 року, полягає в забезпеченні формування та розвитку інфраструктури оцінки майна в Україні, об'єктивності та законності її проведення, у тому числі відповідності оцінки майна нормативно-правовим актам з оцінки майна, впровадження в практику оціночної діяльності міжнародних норм та правил оцінки майна, забезпеченні суспільних інтересів у питаннях оцінки майна, створення конкурентного середовища серед суб'єктів оціночної діяльності - суб'єктів господарювання та навчальних закладів, що здійснюють професійну підготовку оцінювачів, проведення оцінки майна органами державної влади та органами місцевого самоврядування відповідно до законодавства.

Основним органом державної влади, який здійснює державне регулювання оціночної діяльності в Україні, є Фонд державного майна України, який має також забезпечити широке інформування суспільства з питань оціночної діяльності, стану та особливостей ціноутворення на майно та майнові права в Україні.

До саморегульованих організацій оцінювачів в Україні належить

Українське товариство оцінювачів та Український інститут оцінки, які здійснюють повноваження з громадського регулювання оціночної діяльності:

- контроль за виконанням положень (національних стандартів) оцінки майна та інших нормативно-правових актів з оцінки майна, забезпеченням належної якості оцінки майна, яка проводиться оцінювачами - її членами;
- рецензування звіту про оцінку майна, яка проводиться оцінювачами - членами саморегульованої організації оцінювачів;
- участь у розробленні нормативно-правових актів з оцінки майна;
- участь у професійній підготовці оцінювачів;
- участь у складі Екзаменаційної комісії та Наглядової ради з оціночної діяльності при Фонді держмайна України;
- сприяння розвитку інформаційних технологій в оцінці майна, широкому інформуванню суспільства про особливості ціноутворення на майно та майнові права;
- встановлення інших вимог щодо сумлінного виконання своїми членами оцінки майна, забезпечення виконання ними вимог нормативно-правових актів з оцінки майна.

На сьогодні день в Україні процес формування нормативної бази оцінки активно продовжується. Так, якщо ще декілька років тому вітчизняні оцінювачі мали користуватися лише Нормами професійної діяльності оцінювача, які були розроблені в 1995 р. спеціалістами Українського товариства оцінювачів, а також спиратися на Міжнародні стандарти оцінки майна, Європейські стандарти оцінки та методологічні документи Фонду держмайна України, які мали використовуватися для визначення вартості об'єктів приватизації, то сучасна нормативна база вже містить більш легітимні документи:

- Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12 липня 2001 року, який визначає правові засади здійснення оцінки майна, майнових прав та професійної оціночної діяльності в Україні, її державного та громадського регулювання, забезпечення створення системи незалежної оцінки майна з метою захисту законних інтересів держави та інших суб'єктів правовідносин у питаннях оцінки майна, майнових прав та використання її результатів;
- Національний стандарт № 1 «Загальні засади оцінки майна та майнових прав», який визначає базові принципи та вимоги оцінки будь-якого типу майна, а також вимоги щодо порядку проведення оцінки та правил складання звітів про оцінку;
- проект Національного стандарту № 2 «Положення з оцінки

нерухомого майна»;

- на стадії розробки знаходяться проекти національних стандартів з оцінки нематеріальних активів, оцінки цілісних майнових комплексів, оцінки фінансових інтересів у вигляді часток у статутному фонді господарських товариств, а також пакетів акцій, оцінки машин і обладнання;

- Методика оцінки вартості майна під час приватизації, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 12.10.2000 р. № 1554, яка базується майже виключно на ринкових принципах оцінки майна, встановлює єдині підходи до оцінки державного та комунального майна у всіх випадках його відчуження, які передбачені законодавством України;

- інші нормативно-правові акти, які розробляються з урахуванням вимог положень (національних стандартів) і затверджуються Кабінетом Міністрів України або Фондом державного майна України.

Слід зазначити, що формування вітчизняної нормативної бази оцінки ґрунтується на Міжнародних стандартах оцінки (МСО), які містять базові визначення, пов'язані з оцінкою, та основні принципи здійснення оціночної діяльності.

Необхідність видання таких міжнародних стандартів була обумовлена прискореними темпами глобалізації інвестиційних ринків, з одного боку, та запобіганням виникнення непорозумінь через наявність різних точок зору серед національних організацій, які займаються оціночною діяльністю, з іншого боку.

За таких умов наприкінці 1970 р. члени технічного комітету Королівського інституту чартерних серверів (КІЧС-KIC8), тобто землемірів, що мають право проводити оцінку у Великобританії, і представники оціночних організацій США почали діалог, який привів у 1981 р. до заснування Міжнародного комітету із стандартів оцінки активів (МКСОА - TIAU5C). У 1994 р. Комітет змінив свою назву і зараз відомий як Міжнародний комітет зі стандартів оцінки (МКСО), до основних завдань якого належать розробка та публікація Стандартів оцінки для оцінки майна, сприяння їх ухваленню у всьому світі, забезпечення гармонізації стандартів різних світових держав.

Історія видання МСО у країнах СНД починається з 1994 року і продовжується до теперішнього часу. Останнє, шосте видання МСО російською мовою мало місце в 2003 році та стало завершенням проекту Стандартів МКСО, завдання якого полягали в підготовці набору всеохоплюючих і сталих міжнародних стандартів для полегшення здійснення міжнародних угод, пов'язаних з майном, а також у забезпеченні фінансової стабільності як на рівні окремих країн, так і на міжнародному рівні.

Еволюція міжнародних стандартів обумовлена постійними змінами зовнішнього середовища та необхідністю забезпечувати відповідність фундаментальних визначень оцінки сучасним динамічним умовам його розвитку.

Між тим, коло інформації, яка використовується в процесі оціночної діяльності, не обмежується лише нормативною базою оцінки. Вся інформація, яка може бути корисна під час визначення вартості об'єкта, класифікується за такими основними ознаками:

1) залежно від джерел виникнення:

- *зовнішня інформація* характеризує загальноекономічні, галузеві, регіональні умови функціонування об'єкта. Обсяг і склад такої інформації розрізняються залежно від цілей оцінки.

Так, для визначення інвестиційної вартості необхідно здійснити аналіз макроекономічної ситуації та визначити рівень активності інвестиційного ринку, інвестиційну привабливість галузі, умови галузевої конкуренції та інші фактори з метою виявлення їх впливу на діяльність потенційного об'єкту інвестицій. Інформацією такого роду є дані про рівень інфляції, темпи економічного розвитку галузі, держави, рівень політичної стабільності, можливі ринки збуту, стадію їхнього життєвого циклу, рейтинги інвестиційної привабливості підприємств галузі, законодавчі обмеження щодо входу на галузевий ринок тощо.

Визначення вартості активів з метою їхньої переоцінки не вимагає проведення глибокого макроекономічного аналізу та прогнозування макроекономічних показників, але потребує більш детального вивчення податкового законодавства та його впливу на фінансові результати діяльності об'єкта.

Основними джерелами зовнішньої інформації є програми уряду, законодавство, дані Держкомстату, інформаційні галузеві бюлетені, дані інформаційних служб, засоби масової інформації, бази даних мережі Інтернет, результати маркетингових досліджень відповідних відділів підприємства - об'єкта оцінки та його бізнес-план, а також особисті контакти оцінювача;

- *внутрішня інформація* характеризує безпосередньо діяльність об'єкта та його внутрішні бізнес-процеси. До складу такої інформації входять ретроспективні дані про історію діяльності підприємства, загальна стратегія його розвитку та її складові, характеристика виробничого, кадрового потенціалу, ділова репутація, дані фінансової звітності (балансу, звіту про фінансові результати, звіту про рух грошових коштів та інші офіційні форми бухгалтерської звітності, а також внутрішня звітність підприємства - об'єкта оцінки). Джерелами внутрішньої інформації є бізнес-план підприємства, результати опитувань персоналу та керівників, дані функціональних підрозділів, фінансова звітність, а також внутрішня

документація, що регламентує порядок здійснення діяльності об'єктом;

2) за функціями управління:

- *планова інформація* - інформація про параметри діяльності об'єкта на майбутній період;

- *нормативно-довідкова інформація* містить різні нормативні та довідкові дані, як правило, ця інформація частково є зовнішньою (стосується загальногалузових тенденцій розвитку та державного регулювання діяльності), частково - внутрішньою (ретроспективна аналітична інформація про параметри діяльності, виробничі норми та нормативи та ін.);

- *облікова інформація* - це інформація, яка характеризує діяльність підприємства за певний період часу та фіксується у фінансовій і статистичній звітності;

- *оперативна (поточна) інформація* - це інформація, яка характеризує поточні внутрішні бізнес-процеси в даний період часу;

3) за часовим аспектом:

- *ретроспективна* (інформація про минулий стан об'єкта та зовнішнього середовища);

- *поточна* (інформація про стан об'єкта та оточуючого середовища на момент оцінки);

- *прогнозна* (інформація про майбутні очікування тих чи інших параметрів діяльності об'єкта та зовнішнього середовища).

Інформація, що використовується в процесі оцінки, повинна відповідати таким вимогам:

- релевантності - відповідності кількості та якості інформації вимогам, обумовленим цілями проведення оцінки;

- достатності (повноти) - означає, що інформація повинна містити мінімальний, але достатній для ухвалення правильного рішення склад (набір показників);

- комплексності - комплексне врахування зовнішніх і внутрішніх умов функціонування об'єкта;

- актуальності - визначається ступенем збереження цінності інформації для прийняття рішень у момент її використання і залежить від динаміки зміни її характеристик та інтервалу часу, що пройшов з моменту виникнення даної інформації;

- своєчасності - означає надходження інформації не пізніше заздалегідь призначеного моменту часу, погодженого з часом вирішення поставленого завдання;

- точності - визначається ступенем близькості одержуваної інформації до реального стану об'єкта, процесу, явища і т. п.;

- вірогідності - визначається властивістю інформації відбивати

реально існуючі об'єкти з необхідною точністю.